

לבקשת הרפואה המוכרת לנו, העוסקת בתחלואי הגוף, מביאה הגמרא את הפסוק בספר תהילים¹⁰⁶: "הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי". בפסוק זה באה הרפואה בעקבות הגאולה ממות לחיים, ולכן סידרו חז"ל את ברכת הרפואה אחרי ברכת הגאולה.

מהו הקשר הענייני בין שתי ברכות אלו? למדנו שאין ברכת הגאולה עוסקת בגאולה התכליתית לישראל, שהיא בעצם המובילה לגאולת העולם כולו, אלא כפי שכתב רש"י¹⁰⁷, בגאולה מהצרות המתחדשות מדי יום ומציקות לשלות חיינו. סילוקם של אותם פגעים איננו תכלית הגאולה. הגאולה התכליתית השלמה קשורה באופן ישיר וחיובי עם עליית כוחותינו הפנימיים של בית ישראל ובנין חיי האומה על יסודותיה, שגיבושם וביסוסם הוא הנותן לאומה את חוסנה האמיתי. לא רק בטיפול בשונאי ישראל המאיימים עלינו נפתור את בעיותינו. זהו פתרון זמני בלבד שאין לו כח להחזיק מעמד, ובסילוק צרה אחת עלולה לצמוח צרה חדשה. רק בעליית כוחותינו הפנימיים רוחניים של עם ישראל, והפיכתם לכח אדיר של אמונה יוצרת ומחיה יצורים, חיים ומעשיים, אז תהיה הגאולה במעמדה הבלתי מנוצח, שכל אויב לא יעז לאיים עליה וזאת, כאשר יבין כל יצור בעולם, שכל חייו ופעולותיו יונקים את כוחם בזכות בית ישראל, שדרכו מברך ה' את העולם, ולמען נותן ה' לכולם חיים, ברכה ושלים.

אמנם, יש גם ערך לטיפול הזמני בצרות המתחדשות, עד שזנכה לבנות ולבסס את בית ישראל בכוחו האיתן האלוהי. על זה באה הברכה "גואל ישראל", העוסקת בצרות הזמניות ובטיפול בהם.

שורש המחלה הגופנית בגופו

אחרי הטיפול בצרות הכלל באה הברכה על הרפואה, שגם היא עוסקת בטיפול חלקי, חיצוני ולא פנימי, של האדם הפרטי. בפסוק שהביאו חז"ל על הרפואה במובנה הרוחני, שהיא הסליחה, ישנה תמיהה מדוע השתמש הנביא בלשון רפואה לסליחה? אלא יש לומר, שהרפואה עוסקת בהתאמת חלקיו של האדם בצורה הרמונית, חלק עם חלק. הרמב"ם¹⁰⁸ כותב שלאדם ישנם כוחות נפש רבים. וכשיש חוסר תיאום ביניהם, שאחד מהם פורץ את גבולותיו על חשבון חבריו, גורם חוסר תיאום זה למחלות באדם, הן בגוף והן בגפש. הבראת האדם תלויה בזה שהוא נוהג בקו היושר, ואיננו נותן לשום כח לחרוג מגבולותיו. תיאום כוחות הוא היוצר את המבנה הבריא והמחוסן של האדם, שבכוחו לעמוד נגד כל מוזיק ומחבל מבחוץ. זוהי הרפואה במשמעותה האמיתית, ולא כפי שלפעמים היא נתפסת, כאשר היא עוסקת בסימנים החיצוניים של המחלה.

באמת האמת

מברך השנים

ברך עלינו, יכול שחיה השנה מבורכת ובכל זאת אין היא מביאה ברכה דחוקה לנו; כי אפשר, שהגפן נותן פריו, ובכל זאת, היין יקר" (לפי חז"ל). לכן אנו מתפללים פה, שזנכה כולנו ליהנות מכל אוצרות הטבע. שהקב"ה משפיע על יצוריו ביד רחבה, כלומר שהוא יברך, "עלינו" את השנה הזאת, וכל תבואתה תהיה אף לנו. "לטובה", דהיינו לתענוג לאושר ולשמחה! — ושבענו "מטובך": לפי גירסה אחרת: "מטובה", ואז מוסב הביטוי על טוב הארץ (כמו: "טוב הארץ תאכלו", ישעיה א, יט; — וכך גם בברכה האחרונה: "לאכול מפריה ולשבע מטובה"; ברכות מד ע"א), והכוונה היא לטובה של ארץ ישראל, שאליה קשורה הברכה בלא הכי על ידי שאלת הגשמים שבתורה בימי החורף (עי' הג' הגר"א. א"ח סי רמא; ואולם יתר הארצות נהנות מברכות אלה רק בזכותה של ארץ ישראל; ר' ספרי דברים יא, יב). — אך על פי הנוסח הרגיל: "מטובך", מתכוונת המלה לה, כמו בפיסקא, רצה במונחתנו" בכל הפילות של שבת, ולפי מסקנות הגמרא (ברכות נ ע"א) מותר להשתמש בביטוי זה, על אף המיעוט המדומה שבאות מ' לשם הבעת בקשה (בשאלה שאני').

שלא יתפלאו היום יזנון

בסדר לימוד התפילה הגענו לברכה התשיעית בתפילת השמונה עשרה, והיא ברכת השנים העוסקת בבקשת הפרנסה מאתו יתברך, המספק צרכי כל בריה, ומכין לכל אחד מיליו מחסורו אשר יחסר לו. עמדנו על כך שהברכות כולן, אף על פי שהן מיוחדות כל אחת בפני עצמה, מהוות חטיבה שלמה אחת של בקשה על שלמות האדם בכל מדרגותיו, הפנימיות והחיצוניות. וזאת כדי שיהיה ראוי לעמוד לפני בוראו, חי העולם, ולהדבק בו דבקת של חיים במלוא מובן המילה, חיים זמניים של העולם הזה, וחיי נצח של העולם הבא. מבחינה זו, מהוה ברכת השנים את השלב התחתון של אותו סולם באדם.

השליבה העליונה שבו היתה ברכת שאלת הדעת, שהיא עיקר ענינו של האדם, כי רק בה ינכר קישורו האמיתי אל האלוהים, שבראו בצלמו ונפח בו נשמת חיים

באמת האמת, היום יזנון

אם כן, ענינה של הרפואה הוא, קודם כל, חזרת ההרמוניה, התיאום בין כל חלקי האדם. ישנם חלקי נפש שונים שהתיאום ביניהם שומר על בריאות הנפש, וחלקי גוף וכוחותיו שהתיאום ביניהם שומר על בריאות הגוף. אבל יש צורך לשים לב, שלא רק בחלקים הפרטיים דרוש תיאום, אלא גם בין החטיבות הגדולות, שחלקיהם הפנימיים כבר מתואמים ביניהם. בברכת הרפואה הכוונה לתיאום בין הגוף כולו, על חלקיו המיוחדים, לבין הנפש, נשמת החיים המיוחדת לאדם. שהרי הגוף נוצר באופן מיוחד על ידי הבורא לשמש לנשמה כלי מתאים, להוציא מהעולם אל הגילוי את קאווייה הכמוסים.

כעת אפשר לראות את הסדר הברור של בקשות התפילה. הבקשה הראשונה, בקשת הבינה, עסקה בבנין הפנימי של האדם, שמהותו העיקרית היא היותו יצור פועל ומפעיל את הבריאה על פי הדעת. מכאן באה בקשה על התשובה, שהיא

תיקון האדם בפנימיותו מהעיוותים שגרמו לו העוונות. תיקון זה זוכה להשלמתו על ידי הסליחה, שהיא הגומרת את תיקון החלק הפנימי. מכאן אנו עוברים לטיפול במחלות ובצרות החיצוניות. החלק הראשון, ברכת הגאולה, מטפל בצרות

הגלות שהן תוצאות המחלה של כלל האומה, והברכה הבאה, ברכת הרפואה, עוסקת במחלות החיצוניות של היחידים באומה. בזאת נסגר המעגל הרפואי כולו, מתיקון פנימי לתיקון חיצוני, ומתיקון הכלל על תיקון הפרטים ופרטי הפרטים.

יוצא איפוא שרפואת הגוף היא השלב האחרון בתיקון, וזאת משום שהיא עוסקת בחלק שאיננו עיקר האדם, אלא רק הכלי שנוצר עבורו. עובדה זו גורמת לקושי

מסוים, כאשר אנו פונים למלך העולם שחותמו אמת, ומבקשים את עזרתו בטיפול בעצם חולף ועובר.

מתוך כך ניתן להבין את כח הבקשה של הרפואה: היות וזהו תפקידנו, לפרסם את גדלות ה' בעולם, וגדלות זו מתגלה גם בטובה החיצונית, שהרי ה' מייטיב לכל היצור ולכל חלקיו, אם כן הבקשה על רפואתנו נוגעת להצלחת היעוד האלוהי שלנו. זהו נימוק חזק הראוי להאמר אפילו על הגוף וצרכיו, למרות שפלותם הערכית.

עתה נוכל להבין גם את הכפל: "רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה". מחלות רבות נמשכות לא בגלל שאין תרופה, אלא כיון שהאדם בידי דוחה את רפואתו. על כן באה הבקשה אל ה' רפאנו. אבל אנו מבקשים שהיא תבוא בצורה כזאת שהרפואה תועיל, למרות שאנו גורמים לדחות אותה: "רפאנו ונרפא".

מחי המשמעות של הכפילות הנוספת של הושיענו ונושעה. הרב הירש זצ"ל כותב¹¹¹: ששורש המילה ישע או ישועה הוא מהמילה יש. והכוונה היא, שההצלה תהיה כל כך גדולה, עד שנדמה שהאדם אחרי הישועה קיבל ישות חדשה, כאילו קם לתחיה. וכך אנו מבקשים, שפעמים שהרפואה מסירה את המחלה, אבל משאירה את האדם תלש ורפה אונים מתוך קושי המאבק במחלה. הישועה עושה

שהאדם יצא מהמחלה בבריאות חזקה במשנה תוקף, עד שכל עקבות המחלה ייעלמו ממנו.

באמת האמת היום יזנון

המתגלה בדעת ובדיבור שבו. אחרי בקשת הדעת ביקשנו את התשובה, שהיא תיקון חסרון הדעת שהיה בעבר, אותו חסרון שגרם ירידה מוסרית ורוחנית, והשפלת ערך האדם. לאחר הסרת הנגעים שבעבר לבלי ימשיכו להכאיב לנפשנו העדינה, ביקשנו את הסליחה, שענינה מחיקת הכתמים שנשארו בגופש המוארת, ועממו את זהרה הנפלא. אחרי תיקון הנפש והברקתה מצהצוחי וזהמת העבר, התקדמנו עוד שלב, וביקשנו את טיפול האב הרחמן ברשמים החיצוניים שהשאירו החטאים, והם צרות הגויים המצירים לנו, ויונקים את כוחם הארסי, המזיק, מעוונות העבר שלנו. עוד תיקון אחרון נשאר, והוא תיקון כל המעשים שניתן לנו לצורך מעשינו בעולם החומר. הכוונה לגוף ולתחלואיו, שגם הם ביסודם המשך הנמשך מחולשת הנפש, הגוררת ומומינה את מוזיקי הגוף הפוגעים בו.

בזאת זכינו לראות את האדם שלם בכל קומתו בשלמותה, במילוי כוחותיה הפנימיים ובתיקונם השלם, ובשכלול הופעתה במלוא הדרה בכליה החיצוניים. עתה הגיעה הבקשה האחרונה בתהליך זה- בקשת הפרנסה.

קשר האדם והעולם על ידי הפרנסה

ענין הפרנסה שסידר הקב"ה הוא, שלא יוכל האדם למלא את חסרונותיו ולהמשיך את קיומו, אלא על ידי העולם החיצוני, בהיותו מתוקן גם הוא. כלומר, רק כאשר האדמה מוציאה את פירותיה, ובעלי החיים מספקים את תנובתם בעודף, יוכל האדם להמשיך את חייו מיום ליום. נמצא שבתיקון העולם היה גם תיקון האדם, וזו חכמה נפלאה מאת הבורא. שהאדם ישתדל מאד בתיקון העולם לטובתו הוא, וכך יהיה האדם והעולם לחטיבה אחת שלמה ומתוקנת, המתאחדת ומשתוקקת אל מקור חייה, אלוהי עולם.

בברכה זו מבקש האדם מבוראו לברך את העולם כולו- את האדמה, את צמחיה ואת כל יצורי עולם, כדי שיוכל להתפרנס ולהמשיך את חיי גופו החשובים כל כך, בהיות גופו משכן ומעון לנשמה הקדושה שבו. לכאורה, חשיבותה של הפרנסה היא פחותה בערך הבקשות הראשונות שביקשנו- תיקון הנפש והגוף, בפנימיות

וחיצוניות. אולם בהתבוננות שניה ניתן לראות, שיש בברכה זו חשיבות עצומה ביותר.